

ENTREVISTA

José Saramago

Narrador portuguès

► ► ►

EP. *¿Ser escriptor és un ofici com ser terrissaire?*

JS. Escriure una novel·la ve a ser com fer una cadira. Una cadira té quatre potes que s'han de mantenir fermes. Una novel·la ha de ser sòlida, ben estructurada, tot ha d'encaixar en tot. La feina literària és bastant artesana. Les paraules del diccionari són una argila a la qual cal donar forma. La forma ve definida per les paraules que coneixem, i a partir d'aquí podem crear un càntir que és la ficció.

EP. *Seguint amb l'analogia, ¿els escriptors han de patir pel dia que els diguin, com a Cipriano Algor, que no segueixin fabricant novel·les perquè han deixat d'interessar i ja no les compra ningú?*

JS. Pot passar, però no passarà demà. Els novel·listes, fins i tot els més joves, poden estar tranquils. Encara queda novel·la per a estona.

EP. *¿Vostè és un pessimista, un optimista ben informat o simplement una persona realista?*

JS. Sóc una persona que sobretot es preocupa pels fets. Els fets no són pessimistes ni optimistes, són els que són. El debat etern sobre si som optimistes o pessimistes no porta enlloc i és una pèrdua de temps. Enfrontem-nos als fets i deixem de creure que una ampolla pot estar mig buida o mig plena segons com es miri. Això em sembla un tema de debat tan profund com quants àngels caben en el cap d'una agulla.

EP. *Escriu per ser estimat?*

JS. Durant una època vaig dir que escrivia per ser estimat, de la mateixa manera que tots vivim per ser estimats. Després vaig començar a dir que escrivia per no morir, però això és una bestiesa, perquè tot s'acaba i la posteritat també. Ara em limito a dir que escric per comprendre.

EP. *Per comprendre què?*

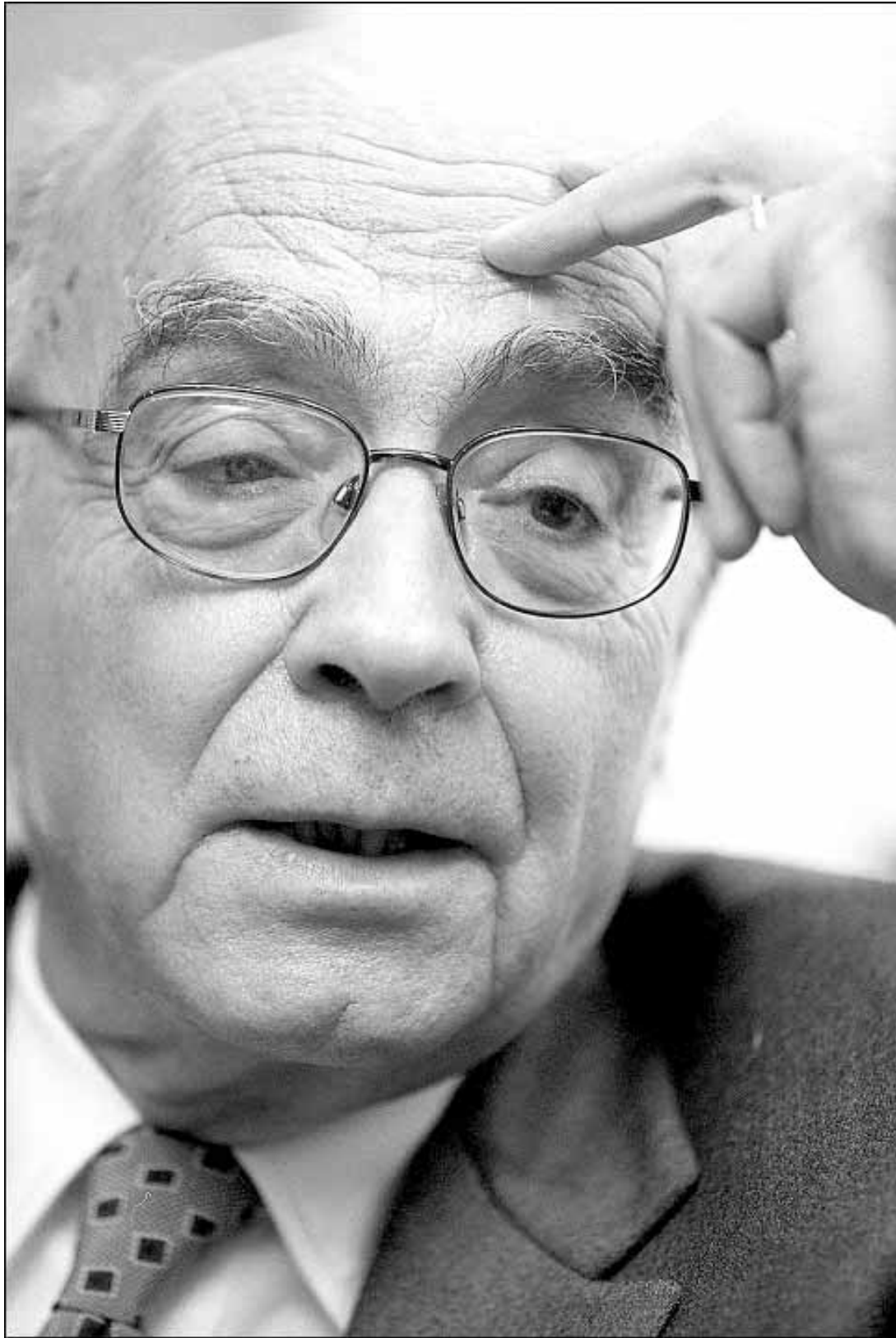
JS. El món.

EP. *I la condició humana?*

JS. No sé què és la condició humana. Només em preocupa la condició dels humans, més ben dit, les condicions en què viuen els humans.

EP. *Vostè viu a Lanzarote, parla espanyol i la traductora de la novel·la a l'espanyol és la seva dona, la sevillana Pilar del Río. Suposo que, per tot plegat, pot respondre més de la fidelitat d'aquesta traducció que de qualsevol altra.*

JS. La traducció feta per la meva dona la sento com una mena de reflex del text original, no tant com una traducció. Això passa en part per la proximitat entre els dos idiomes però sobretot per la proximitat que hi ha entre l'autor i la traductora. És com si el text portuguès passés de forma natural a ser un text espanyol. És una traducció molt ben feta. No he volgut ni he pogut imposar criteris meus,

CRISTINA CALDERER

Trilogia sobre la deshumanització

► *La caverna* narra la història d'una família de terrissaires que passa a ser engolida per un centre comercial de proporcions inhumanes. José Saramago (Azinhaga, Ribatejo, 1922) ha volgut adaptar el mite platònic a la realitat del segle XXI. Aquesta novel·la tanca una trilogia sobre la deshumanització formada també per *Ensayo sobre la ceguera* i *Tots els noms*. "El centre comercial és la nova catedral de la societat actual i la globalització econòmica és una nova forma de totalitarisme", afirma l'escriptor portuguès, que no ha deixat mai de ser comunista.

Li demano si té sentit, en aquest món globalitzat, ser nacionalista. "El nacionalisme és un sentiment de pertinença a alguna cosa. Té moltíssimes formes d'expressió. Ser del Barça és una forma de nacionalisme, que s'oposa a una altra forma de nacionalisme: ser del Reial Madrid. Estem assistint a dos fenòmens aparentment contradictoris: la globalització i la fragmentació. Amb independència de la legitimitat de les reivindicacions nacionalistes,

hauríem de recordar que la divisió facilita les coses als poderosos. És molt més fàcil imposar un domini sobre un territori fragmentat que sobre un de cohesionat. En el cas espanyol, hi ha un poder central que condiona i limita les autonomies, i una exigència de més autonomia per part de pobles com ara el català, el basc i el gallec. Caldria trobar el punt d'equilibri òptim, si existeix, entre la justa reivindicació d'una personalitat pròpia i la necessitat de mantenir-se cohesionats".

El món governat pel poder econòmic està guanyant la batalla a un altre món en procés d'extinció. Tots els dies desapareixen espècies animals, vegetals, oficis i idiomes. Pel que fa a la situació de la llengua catalana, Saramago diu: "Em fa l'efecte que està més viva ara que fa deu anys. En un futur on ni jo ni vostè no hi serem, no sabem què passarà. Si arriba un dia que el català ja no és necessari socialment, s'acabarà. La societat crea les formes de satisfer les pròpies necessitats, i quan una cosa ja no interessa, s'acaba. És un procés lògic i natural".

sobre la traducció mana la traductora. Tant amb la traducció de *La caverna* com amb la de *Tots els noms*, la Pilar i jo ens hem divertit bastant.

EP. *Quan i per què va decidir prescindir dels guionets i els punts i a part en els diàlegs?*

JS. Ho vaig començar a fer a la novel·la *Levantado del suelo*, publicada el 1980. En aquella obra parlava de camperols del sud de Portugal i volia transcriure la comunicació oral entre ells. En un moment determinat de la novel·la, sense decidir-ho, la força de la narració em va obligar a prescindir dels guionets i a reproduir el discurs oral tal qual, tot seguit. La presència de l'oralitat em va dur a eliminar els signes de puntuació. Però aquest recurs no és del tot original, ja ho havia fet gent abans, jo no he inventat res.

EP. *A les seves novel·les, els personatges femenins són els més forts. Però vostè ha declarat que aquestes dones no existeixen a la vida real, que són invencions literàries.*

JS. Les dones de les meves novel·les no existeixen, o almenys jo no les he trobat. Són dones com a mi m'agradaria que fossin les dones. Quan vaig trobar una dona que s'acostava molt i molt a les dones ideals de les meves novel·les, m'hi vaig casar.

EP. *Va estar vint anys sense escriure, i ja de gran es va destapar com un narrador brillant. La seva trajectòria dona la raó als que diuen que, per escriure, abans s'ha d'haver viscut.*

JS. No hi ha normes que serveixin per a tothom. Ara dic que durant vint anys no vaig escriure perquè em vaig adonar que no tenia res a dir, però això ho dic ara: als vint-i-pocs anys no hauria subscrit aquesta afirmació.

Entre el 66 i el 75 vaig escriure uns quants llibres que no estan malament però no són com els que vaig fer després. El que va determinar la meua carrera literària va ser que, quan es va acabar la revolució, em van cessar de la meua feina com a director d'un diari. En aquell moment vaig decidir que no buscaria més feina i em dedicaria a escriure. Probablement no seria l'escriptor que sóc si la revolució hagués continuat.

EP. *A les seves novel·les, l'amor sempre és possible. ¿L'amor està per sobre de tot?*

JS. És un dels motors que ens mou. Però també hi ha persones que es mouen per ambició o pel desig de triomfar. L'amor s'ha de viure plenament, i de vegades pensem que el coneixem però resulta que allò que coneixiem només era un graó que ens conduïa cap al veritable amor.

EP. *¿Per triomfar en aquest món s'ha de matar la pròpia consciència?*

JS. Potser no cal matar-la, però com a mínim s'ha d'adormir amb anestèsia general.